

її результатів, інші стимули, гнучке використання персоналу та сприяння підвищенню його кваліфікації) [11, с. 102].

Визначаючи адміністративний аспект публічного адміністрування, потрібно звернути увагу на те, що: по-перше, публічне адміністрування – це систематично здійснювана діяльність органів державної влади, спрямована на упорядкування суспільних відносин з метою попередження небезпечних явищ, забезпечення стабільного стану і розвитку суспільних процесів в інтересах оптимального функціонування та розвитку суспільства та держави; по-друге, цілі та функції публічного адміністрування адекватні окремим цілям, завданням і функціям держави, сформованим управлінською системою з урахуванням соціально-економічного стану держави; по-третє, цілі публічного адміністрування реалізуються механізмом держави; по-четверте, органи державної влади як суб'єкти публічного адміністрування діють у межах компетенції, визначеної для них у відповідних нормативних актах.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що з'ясування сутності адміністративного аспекту публічного адміністрування дає змогу зрозуміти логіку і пізнати адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, визначити головні елементи організаційно-правового впливу і регулювання відносин у сфері публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Мельничук М. В. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності керівників органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / М. В. Мельничук. – К., 2009. – 20 с.
2. Гордієнко Л. Ю. Менеджмент державної установи: Навчальний посібник / Л. Ю. Гордієнко. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2001. – 152 с.
3. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії та поняття): Посібник / І. П. Голосніченко. – Ірпінь, 1998. – 328 с.
4. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 2001. – 355 с.
5. Амосов О. Ю. Публічне адміністрування: методологічний контекст [Текст] / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу : зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – С. 12–13.
6. Антонюк О. В. Адміністративний менеджмент: етико-методологічні засади / О. В. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 12. – С. 58–65.
7. Полюхович В. І. Державна податкова служба в Україні: організація і діяльність / В. І. Полюхович // Коментар до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» / С. О. Теньков // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. – № 3. – 320 с.
8. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник / О. М. Бандурка. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
9. Стефанюк В. С. Методи здійснення управлінських дій / В. С. Стефанюк // Юридичні науки. – 2003. – Т. 21. – С. 15–19.
10. Манохин В. М. Российское административное право: Учебник / В. М. Манохин, Ю. С. Адушкин, З. А. Багишаев. – М. : Юристъ, 1996. – 472 с.
11. Наукові записки ХУПС. Соціальна філософія, психологія / Редкол.: В. С. Афанасенко та ін. – Харків: ХУПС, 2008. – № 2 (31). – 212 с.

** Пилипишин Віктор Петрович – кандидат юридичних наук.*

УДК 342.98

Ангеліна Черникова *

КАТЕГОРІЯ «ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА» В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовані нормативно-правові і наукові підходи до визначення процесуальної форми в юридичному процесі, представлено авторські роздуми щодо змісту

і сутності процесуальної форми адміністративного судочинства, доцільності її розуміння як правової категорії, запропоновано поняття процесуальної форми та відмінність цієї категорії від суміжних терміносистем.

Ключові слова: процесуальна форма, адміністративне судочинство, провадження, правова категорія, процедура, структура.

Черникова А. А. Категория «процессуальная форма» в административном судопроизводстве Украины.

В статье проанализированы нормативно-правовые и научные подходы к определению процессуальной формы в юридическом процессе, представлены авторские размышления относительно содержания и сущности процессуальной формы административного судопроизводства, целесообразности ее понимания как правовой категории, предложено понятие процессуальной формы и отличие этой категории от смежных терминосистем.

Ключевые слова: процессуальная форма, административное судопроизводство, производство, правовая категория, процедура, структура.

Chernikova A. A. Category «judicial form» in the administrative legal proceeding of Ukraine.

The article analyzes the normative-legal and scientific approaches to determining the judicial form in the legal process, it was provided the author's reflections on the content and nature of the judicial form of administrative proceedings, advisability of its understanding as a legal category, proposed the concept of judicial form and difference between this category of related terminological systems.

Keywords: judicial form, administrative legal proceeding, production, legal category, procedure, structure.

За загальною теорією держави і права кожний юридичний процес має свою процесуальну форму, яка виступає внутрішньою формою юридичної практичної діяльності. «Юридичний процес і процесуальна форма нерозривні явища», – відмічають теоретики [1, с. 65]. Завдяки процесуальній формі упорядковується юридична діяльність і твориться юридичний процес. Процесуальна форма належить до фундаментальних понять процесуальної науки [2, с. 202]. Дотримання процесуальної форми визнається одним із критеріїв допустимості доказів у справі.

Процесуальній формі, як в теорії юридичного процесу, так і в галузевих науках приділяється увага у різні часові періоди. Як зазначає В. М. Трофименко, у загальнотеоретичному плані юридична процесуальна форма вперше комплексно проаналізована в колективній монографії під загальною редакцією П. Є. Недбайла та В. М. Горшенєва «Юридическая процессуальная форма: теория и практика» ще у 1976 р. [2, с. 202]. Ця правова категорія представляла науковий інтерес для багатьох відомих вчених-процесуалістів. На монографічному рівні сучасні дослідження проведено в межах кримінальної процесуальної (С. М. Мельник), цивільно-процесуальної (І. Ю. Татулич), господарсько-процесуальної (Є. А. Таликін, О. С. Фонова) науки. Поодинокі наукові публікації торкаються питань формалізації й адміністративного процесу (В. Базов, А. Бітов, О. Розум). Звичайно, запровадження адміністративного судочинства передбачало роздуми щодо його процесуальної форми і це питання піднімалось у перших дисертаційних роботах з проблем становлення та розвитку адміністративної юстиції. Однак дискусійний характер даної правової категорії, неоднаковість наукової думки стосовно її сутності, критеріїв диференціації спонукає до проведення досліджень у цьому напрямку.

Попри те, що «процесуальну форму» називають найбільш сталою за своїм змістом категорією в теорії процесуального права [3, с. 27] (хоча й існує повністю протилежна думка [4, с. 644]), загальнодержавне реформування торкається і цієї сфери, трансформуючи ті чи інші інститути, поняття процесуальних галузей. Ця категорія має потужний методологічний потенціал.

В умовах еволюції правотворчої діяльності система існуючих правових норм регулювання суспільних відносин потребує постійного моніторингу (спостереження) щодо їх дієвості в нових реаліях і узгодження з новими соціальними відносинами, зокрема щодо виявлення проблем в цих відносинах, з науковим обґрунтуванням їх вирішення. Оптимальна модель судочинства повинна розвиватись, спираючись на загальнотеоретичні категорії, інститути, властиві процесуальному праву. Як справедливо відмічає відомий вчений В. Д. Сорокин, процесуальна наука є складним правовим явищем, яке об'єднує в собі певні загальні властивості, що розповсюджуються на всі різновиди процесу, зокрема, й адміністративний [5, с. 443].

Процесуальні галузі права об'єднані на основі спільності та взаємодії їх категорій. Однією з них є процесуальна форма. Оскільки її поняття не знайшло визначення у нормативних документах процесуального характеру, то необхідно звернутися до теоретичних аспектів. Так, на думку Я. О. Мотовиловкера, процесуальна форма – це форма, яку мають ті чи інші процесуальні дії, а також строки для провадження тієї чи іншої процесуальної дії [6, с. 128]. Л. П. Самофалов визначає процесуальну форму як порядок умов, режиму процесуальної діяльності [7, с. 12]. Процесуальна форма (в кримінальному провадженні), зазначає В. К. Бобров, це суворо регламентований порядок, встановлений сукупністю правових норм, які регулюють діяльність суду, прокуратури і органів досудового розслідування, а також їх відносини між собою, з громадянами та організаціями під час порушення, розслідування і вирішення кримінальних справ [6, с. 128]. На думку С. М. Мельника, «процесуальна форма у кримінальному процесі – це визначена кримінально-процесуальним правом і регламентована законом система процесуальних інститутів і правил, послідовність стадій кримінального процесу та сукупність процесуальних вимог, що висуваються до учасників судочинства, яка встановлює: засади найбільш доцільної процедури здійснення їх повноважень; способи та строки здійснення процесуальних дій, пов'язаних зі збиранням, дослідженням та оцінкою доказів; порядок прийняття та оформлення рішень; створює правовий режим діяльності суду, органів розслідування, прокурорського нагляду та умови для провадження кримінальної справи, забезпечує реалізацію прав усіх учасників процесу і гарантує досягнення бажаного матеріально-правового результату» [8, с. 6–7]. З. З. Зінатулін вважає, що процесуальна форма обслуговує два тісно пов'язаних між собою завдання: забезпечити достовірність доказів; захистити права і законні інтереси громадян у кримінальному процесі [6, с. 129]. На думку М. М. Михеєнка, В. Т. Нора і В. П. Шибіка, процесуальною формою називається «передбачений кримінально-процесуальним законом порядок усієї кримінально-процесуальної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду, а також громадян та юридичних осіб, залучених до сфери цієї діяльності, як і порядок вчинення й оформлення окремих процесуальних дій, прийняття, оформлення та звернення до виконання процесуальних рішень» [9, с. 30]. Схоже визначення цієї категорії наведено М. Л. Якубом, який під нею розуміє умови і послідовність провадження окремих процесуальних дій та прийняття рішень, а також умови провадження за справою у цілому, тобто всі форми судочинства в їх сукупності, в їх системі як єдине ціле [6, с. 129]. Р. Д. Рахунов визначає процесуальну форму як точно регламентований законом порядок кримінально-процесуальної діяльності, а М. А. Чельцов вважає, що процесуальна форма – порядок, умови та способи здійснення процесуальних дій [6, с. 129]. На думку Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної, процесуальна форма становить собою правовий режим кримінально-процесуальної діяльності, що включає виконання певних процесуальних умов, дотримання юридичних процедур і забезпечення гарантій при провадженні по кримінальній справі [10, с. 11].

Наведені визначення процесуальної форми, на які звертають увагу більшість дослідників, властиві, зокрема, кримінальній процесуальній науці до оновлення кримінального процесуального закону.

У теорії цивільного процесуального права також існують різні підходи до визначення і змісту процесуальної форми: від ототожнення її виключно з основними формами цивільного процесуального права до розгляду через процесуальну діяльність суду та учасників процесу,

а також через форму процесуальних документів [3, с. 27]. На думку В. І. Тертишнікова, у механізмі регулювання процесуального права процесуальна форма займає проміжне положення між нормами права й процесуальною діяльністю [11, с. 9]. При цьому, у цивільній процесуальній науці використано дещо відмінні підходи до характеристики цієї категорії. Так, чомусь саме серед ознак процесуальної форми називають: 1) провадження – система цивільних процесуальних дій, об'єднаних кінцевою процесуальною метою (розгляд і вирішення цивільної справи); 2) стадію – система цивільних процесуальних дій, об'єднаних найближчою процесуальною метою; 3) процесуальний режим – ступінь урегульованості, ступінь напруженості процедури [11], а також її усний і письмовий характер.

Як єдиний порядок здійснення правосуддя, вивчають процесуальну форму і в господарському процесі [4, с. 645]. При цьому, наголошується, що ця категорія «викликає до життя» конкретні процедури, які в ній переломлюються [12, с. 6]. Відмічається варіативність (зміна стану) і водночас, єдність цього правового явища [4, с. 645], факторіальний вплив на модифікацію процесуальної форми [13, с. 23–27].

У сучасних наукових доробках процесуальна форма розглядається, здебільшого, як порядок діяльності сторін (учасників) процесу, спрямований на виконання завдань судочинства [6, с. 137], за недотримання якого наступає встановлена законом відповідальність [3, с. 28], або як сукупність однорідних процедурних вимог, що пред'являються до дій учасників процесу і спрямовуються на досягнення певного матеріально-правового результату (під процедурами розуміється передбачена законом послідовність здійснення як окремих процесуальних дій, так і їх сукупностей, утворюючих зміст окремих проваджень і стадій судочинства, а під процесуальними умовами – нормативні положення, що встановлюють підстави провадження процесуальних дій, коло їх учасників, строки проведення, права й обов'язки осіб, які беруть у них участь) [2, с. 202].

Таким чином, усі визначення процесуальної форми об'єднують такі загальні складові як: порядок (провадження, стадій, процесуальних дій і рішень), нормативно-правове його закріплення, спрямованість на вирішення завдань провадження (судочинства), послідовність процесуальних дій і рішень (що встановлені законом або впливають із логіки розвитку процесу). Разом з тим, буквально розуміння процесуальної форми як структури процесу або як сукупності гарантій останнього видається хибним. З одного боку, усі ці поняття пов'язані між собою, мають спільні складові, визначаються одне через інше, але ототожнювати їх неможливо. Наприклад, у філософії термін «форма» (лат. *forma*) означає, перш за все, зовнішнє вираження будь-якого змісту, а також внутрішню структуру, визначений порядок предмета або порядок протікання процесу [14, 489], в теорії ж права «форма» означає устрій, вид, тип, структуру відповідних суспільних утворень або процесів [15, с. 294]. При цьому, хоча термін «структура» і означає внутрішню побудову чого-небудь, тобто процесу в даному випадку, структурованість передбачає певне число елементів, що знаходяться у стійкому зв'язку між собою. Структурно процес поділяється на провадження (вертикально) і на стадії (горизонтально). Вони здатні до відносно самостійного виконання певної ролі. З такою функціональною характеристикою пов'язано уявлення про активність, самодіяльність елемента в структурі, причому ця активність розглядається однією із вирішальних його характеристик. В науці превалює позиція, згідно якої під елементами розуміють будь-які об'єкти, пов'язані з іншими об'єктами у складний комплекс.

Кожний структурний елемент процесу реалізується у певній формі, зумовленій об'єктивно існуючими умовами існування того чи іншого явища, зокрема, суспільно-правового конфлікту. Водночас, кожна із форм має свою структуру. Форма виступає способом організації і вираження явища, критерієм структуризації об'єкта. Поняття «форма» використовується також у значенні внутрішньої організації змісту і в цьому значенні проблематика форми отримує подальший розвиток у категорії «структура» [14, с. 434]. Отже, оскільки теорії пізнання відомі форми останнього, а вчення про структуру передбачає загальну смислову побудову явища (процесу), відштовхуючись від багатофункціонального розуміння цих лексем, вважаємо доцільним їх вивчення в гносеологічно-онтологічному аспектах: процесуальна форма є способом вираження судочинства, а структура – його

побудовою. Ці терміни взаємозбагачують та взаємодоповнюють один одного, але не є взаємовиключними чи взаємопоглинаючими.

Юридичні гарантії розглядаються як система правових норм, що визначають умови і порядок реалізації прав і свобод громадян, а також засоби їх охорони і захисту. Процесуальні гарантії покликані забезпечити належне правозастосування і виконання завдань при здійсненні правосуддя: «розвиток державно-правового явища відбувається через його гарантованість» [16, с. 98]. Ознаками гарантій в будь-якому праві є: об'єктивізація в нормах права, передбачені законом правові засоби реального забезпечення охоронюваного інтересу, обумовленість державно-правовим режимом, взаємозв'язок правових норм і заснованих на них процесуальних дій суб'єктів тієї чи іншої функції. Процесуальна форма існує не лише для того, щоб якимсь чином упорядкувати, організувати дії з реалізації норм права, але й для того, щоб гарантувати правовий характер самих цих дій, слідувати їх адекватним засобам досягнення цілей правового регулювання. Тобто вона також є однією із процесуальних гарантій (поряд із принципами провадження, процесуальними строками, повноваженнями суб'єктів, заходами впливу (забезпечення провадження)), а не навпаки.

Отже, процесуальна форма, будучи номінативною одиницею мови, є теоретичною абстрактною конструкцією, що втілює принципи найбільш доцільної процедури здійснення певних повноважень, але, водночас, відноситься до основоположних категорій процесуального права, виступає в якості правової гарантії дотримання прав та інтересів осіб, сприяє забезпеченню завдань судочинства, а також має високу соціальну та правову цінність.

На наше переконання, процесуальну форму необхідно розцінювати саме як правову категорію (а не як правовий інститут), завдяки якій формується уявлення про порядок, правила організації і здійснення провадження, умови, що сприяють їх дотриманню. Такий підхід узгоджується із загальноновизнаною позицією, що завдяки категоріям наука фіксує найбільш загальні властивості, зв'язки і відношення речей, закономірності розвитку, які діють в природі, у суспільстві і в людському мисленні. Враховуючи те, що процесуальна форма відображає процедуру здійснення провадження, рух справи по стадіям процесу до вирішення закріплених законом завдань, основні умови, характерні властивості такої діяльності, обумовлюючи виникнення і розвиток процесуальних правовідносин, можна констатувати приналежність її до правових категорій процесуального права. Саме у відповідній процесуальній формі відбувається поступальний розвиток провадження, як цілісного системного утворення. В ній здійснюється пізнання суспільно-правового конфлікту та його розв'язання.

Адміністративний процес, хоча і визнається спірною галуззю, зважаючи на відсутність єдності вчених щодо його змістовно-структурного наповнення, на нормативно-правовому рівні відображає функціональну побудову адміністративного судочинства: юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду справ адміністративної юрисдикції, порядок звернення до адміністративних судів і порядок здійснення адміністративного судочинства (ст. 1 КАС України). Зазначені порядки визнаються складовими адміністративного судочинства [17, с. 51], яке є цілісним системним утворенням. Структурованість адміністративного судочинства, визначення правил звернення до адміністративного суду, правил здійснення адміністративної процесуальної діяльності в суді і прийняття процесуальних рішень, особливості розгляду і вирішення окремих категорій адміністративних справ, засвідчують наявність відповідної процесуальної форми цього різновиду судочинства. Варто зазначити, що підтримуючи поділ адміністративного судочинства (адміністративно-судового процесу) на відповідні провадження і стадії, окремими вченими стверджується, що саме таке судочинство виступає процесуальним порядком (формою) здійснення правосуддя у публічно-правових спорах, предмет якого стосується взаємних претензій сторін, однією з яких завжди є суб'єкт владних повноважень [18, с. 26]. Як зазначає О. І. Розум: «Проведені системно-структурні наукові дослідження різноманітних видів юридичного процесу, котрі опосередковуються в своєму здійсненні предметно-спеціалізованою діяльністю уповноважених суб'єктів, дають можливість дійти висновку про те, що їх просторово – динамічний перебіг реалізується через

призму чітко нормативно регламентованих: функціонально-послідовних процесуальних елементів, які обумовлюють логічний порядок розгляду та вирішення конкретно визначених справ, в межах відповідної процесуальної форми. В даному аспекті не є винятком і адміністративний процес» [19].

Отже, адміністративне судочинство повинно спиратись на загальнотеоретичні категорії, властиві процесуальному праву.

Чинний КАС України розділяє порядок звернення до адміністративних судів і порядок здійснення адміністративного судочинства (ст. 1). У Науково-практичному коментарі до цього Кодексу відмічено, що зацікавлені особи при зверненні до суду зобов'язані дотримуватись встановленого процесуального порядку звернення до суду за захистом прав, свобод та інтересів. Окрім цього, КАС визначає порядок адміністративного судочинства [17, с. 16]. Під таким ракурсом, зазвичай, і розглядають процесуальну форму.

Разом з тим, в наукових доробках зустрічається розуміння процесуальної форми адміністративного судочинства і як нормативної вимоги до діяльності (В. В. Баранкова), і як сукупності рис своєчасності способу зовнішнього прояву окремих вчинків учасника чи лідируючого суб'єкта (В. Г. Перепелюк) [19], і як правової форми діяльності органів владних повноважень, їх посадових осіб та суду, інших суб'єктів адміністративних проваджень щодо розгляду і вирішення адміністративної справи, а також врегульованого обов'язкового правового режиму, що встановлює певний ступінь урегульованості та напруженості процедури (Е. В. Демський [20, с. 22]). Процесуальна форма діяльності адміністративних судів, на переконання А. І. Бітова, являє собою встановлений нормами законодавства про адміністративне судочинство порядок: розгляду адміністративним судом відповідних адміністративних позовів (позовних заяв), порушення провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду, розгляду та вирішення справ з винесенням відповідних процесуальних актів, оскарження і перегляду адміністративно-судових актів. Процесуальна форма діяльності адміністративних судів виступає в якості інструменту забезпечення законності під час правозастосовної адміністративно-судової діяльності [21, с. 332–333]. Таким чином, наукові підходи до визначення змісту цієї категорії розкриваються через порядок і стадійність адміністративного судочинства.

Однак, структурованість процесуальної форми через: 1) процесуальні провадження як комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: а) утворюються процесуальні правовідносини; б) устанавлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; в) оформлюється рішення у процесуальних актах; г) застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення; 2) процесуальні стадії – система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату); 3) процесуальний режим – система принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів [5, с. 324], – викликає певні заперечення, оскільки таким чином підміняється сучасне нормативно закріплене поняття «адміністративний процес» і сутність інституту адміністративного судочинства, в цілому. Провадження і стадії в адміністративному судочинстві є системоутворюючими елементами в його структурі, а процесуальний режим відображає ступінь урегульованості правової процедури. Принципи судочинства, як загальні його засади, виходять за межі процесуальної форми, на них, навпаки, така форма будується.

Процесуальна форма адміністративного судочинства передбачає нормативно-правову закріпленість процедур його здійснення (виконання процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень) та умов, що сприяють дотриманню цих процедур і вирішенню його завдань. Процесуальна форма виступає однією із гарантій адміністративного судочинства.

Саме через правову процедуру, на нашу думку, необхідно розглядати зміст процесуальної форми адміністративного судочинства, хоча і цей термін є дискусійним, зокрема, в аспекті співвідношення з процесом [16, с. 76–79]. Слово «процедура» означає послідову справу, порядок. Обґрунтовуючи розуміння адміністративної процедури та

співвідношення її з адміністративним процесом, О. В. Кузьменко справедливо наголошує, що для першої не притаманні усі властивості другого, зокрема, у процедурі відсутня головна детермінанта процесу – подовженість у часовому вимірі; процедура не є явищем, наділеним часовою динамікою, у ній неможливо віднайти умови, що забезпечують трансформацію вихідного пункту у наслідок [22, с. 53]. Погоджуючись із аргументами щодо відмінності адміністративного судочинства і адміністративної процедури [16, с. 83], слід відмітити і нетотожність останньої із правовою процедурою, що становить зміст процесуальної форми адміністративного судочинства. Виділення і регулювання стадій адміністративного процесу (навіть при відсутності їх нормативно-правового виокремлення), процесуальних дій і рішень у них характеризує встановлення процесуальної форми усієї процесуальної діяльності. Водночас регулюється порядок провадження окремих процесуальних дій. Тому процесуальна форма визначається лише процедурними нормами адміністративного процесу. При цьому, з урахуванням підходів до відповідних мовних конструкцій і змістовного їх наповнення, «порядок» видається вужчою лексемою, ніж «процедура», і тому не охоплює усю сутність процесуальної форми.

Варто зазначити, що оновлене процесуальне законодавство (зокрема, кримінальний процесуальний закон (ст. 2 КПК України)) одним із завдань провадження закріплює застосування до кожного його учасника належної правової процедури, що передбачає порядок дій усіх суб'єктів, реалізацію ними своїх прав і обов'язків у визначених законом межах. Правова процедура є належною, коли вона ґрунтується на законі та є доступною як в інформаційному плані (ознайомлення учасників провадження із суттю відповідної процедури, їх правами і обов'язками, результатами тощо), так і фактичному (можливість брати участь у процесуальній дії, скористатись правовою допомогою, правом на оскарження рішення суду тощо). Така процедура включає дотримання засад провадження, процесуальних засобів і способів їх реалізації, процесуальних гарантій прав і свобод суб'єктів провадження та прийняття законних, обґрунтованих і справедливих рішень.

Отже, процесуальна форма адміністративного судочинства видається організаційною (процедурною) стороною, що перебуває в діалектичній єдності зі змістовним його наповненням. Вона встановлює законодавчі способи реалізації процесуальних функцій відповідними суб'єктами адміністративного судочинства, які забезпечують досягнення цілей правового регулювання публічно-правових відносин.

Наукове розроблення проблеми процесуальної форми передбачає важливість обґрунтування найбільш доцільного порядку адміністративного провадження (адміністративного судочинства), його диференціації з урахуванням публічних і приватних інтересів, принципів пропорційності, раціональності і процесуальної економії, що в сукупності з іншими засадами адміністративного судочинства створюють оптимальні умови для забезпечення ефективного вирішення його завдань.

Список використаних джерел:

1. Зайчук О. В. Загальна теорія держави і права / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 308 с.
2. Трофименко В. М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві / В. М. Трофименко // Проблеми законності. – 2012. – № 120. – С. 202–208.
3. Захарова О. С. До питання про цивільну процесуальну форму / О. С. Захарова // Вісник академії адвокатури України. – 2009. – № 2(15). – С. 27–30.
4. Таликін Є. А. Проблема єдності господарської процесуальної форми через призму її структури / Є. А. Таликін // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 644–651.
5. Сорокин В. Д. Избранные труды / В. Д. Сорокин. – СПб. : Издат-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 1086 с.
6. Осетрова О. С. Дотримання процесуальної форми як критерій допустимості доказів / О. С. Осетрова // Юридичний часопис НАВС. – 2014. – № 1. – С. 127–137.
7. Самофалов Л. П. Роль процессуальной формы в реализации конституционных прав и свобод советских граждан в их отношении с милицией : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / Л. П. Самофалов. – К. : Киев. Высш. шк. им. Ф. Э. Дзержинского, 1987. – 22 с.

8. Мельник С. М. Процесуальна форма в кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. **12.00.09** / С. М. Мельник. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, **2001**. – **22** с.
9. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : [підруч.] / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Либідь, **1999**. – **536** с.
10. Грошевий Ю. М. Кримінальний процес : [підручн.] / Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна. – Х. : Право, **2010**. – **608** с.
11. Тertiшніков В. І. Цивільний процес України (лекції) : навч. посіб. / В. І. Тertiшніков. – Харків : Видавець Вапнярчук Н. М., **2006**. – **256** с.
12. Фонова О. С. Спрощені процесуальні форми: адаптація господарського судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. **12.00.04** / О. С. Фонова. – К., **2012**. – **20** с.
13. Чучунова Н. С. Дифференцированный порядок рассмотрения арбитражными судами споров, возникающих из публичных правоотношений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. : **12.00.15** / Н. С. Чучунова. – М., **2007**. – **35** с.
14. Філософський словник / за заг. ред. В. І. Шинкарука. – 2 вид. доповн. – К. : Голов. ред. УРЕ, **1986**. – **800** с.
15. Юридична енциклопедія: В **6** т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Т. **6**: Т–Я. – **2004**. – **768** с.
16. Муза О. В. Адміністративна юстиція в Україні: стан та перспективи розвитку : [монографія] / О. В. Муза. – К. : Четверта хвиля, **2011**. — **136** с.
17. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. В 2-х т. Том **1** / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчика. – К. : КНТ, **2007**. – **788** с.
18. Адміністративне судочинство : [навч. посіб.] / за заг. ред. проф. О. П. Рябченко. – Х. : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, **2014**. – **304** с.
19. Розум О. І. Теоретичні проблеми площини визначення поняття адміністративно-процесуальної форми [Електронний ресурс] / О. І. Розум. – Режим доступу : <http://law.nau.edu.ua>
20. Демський Е. Ф. Адміністративно-процесуальне право України : [навч. посіб.] / Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, **2008**. – **496** с.
21. Бітов А. І. Характеристика процесуальної форми адміністративного судочинства [Електронний ресурс] / А. І. Бітов. – Режим доступу : www.archive.nbuv.gov.ua
22. Кузьменко О. Феномен адміністративного процесу та адміністративної процедури в системі правового розуміння / О. Кузьменко // Вісник Вищого адміністративного суду України. – **2009**. – № **4**. – С. **53–54**.

* *Черникова Ангеліна Олександрівна – здобувач Київського міжнародного університету.*